

Magát és esetleg őt is? Névmások a magyar gyereknyelvben

Rákosi György

DE Angol-Amerikai Intézet

Tóth Enikő

DE Angol-Amerikai Intézet

Összefoglaló

Cikkünkben két, a magyar személyes és visszaható névmások gyereknyelvi elsajátítását vizsgáló kísérletről számolunk be. Az angolból és más nyelvekből ismert az a hatás, hogy míg a gyerekek óvodás kortól nagyjából a felnőttekhez hasonló módon használják és értelmezik a visszaható névmásokat, a személyes névmások értelmezésében sokkal rosszabbul teljesítenek, ha egy lehetséges lokális előzmény is jelen van a mondatban. A kísérletek elsődleges célja az volt, hogy megállapítsuk, létezik-e a magyar gyereknyelvben is ez a hatás. Azt találtuk, hogy a tesztmondatokat közvetlen megelőző nyelvi kontextus hiányában fellép a névmásértelmezési probléma, egy akár minimális nagyságú koherens diskurzus megteremtése esetén viszont lényegében eltűnik. Vizsgálataink eredményei így azokat az elemzéseket erősítik, amelyek szerint a névmásértelmezési probléma nem tekinthető egyszerűen a B kötéselv nem ismeretéből fakadó hatásnak.

Kulcsszavak: anafora, B kötéselv, gyereknyelv, kísérlet, személyes névmás, visszaható névmás

1. A Névmásértelmezési probléma

Ebben a cikkben két, óvodáskorú magyar gyerekekkel végzett névmásértelmezési kísérlet eredményeiről számolunk be, amelyekkel azt vizsgáltuk, hogy fellép-e a magyar gyereknyelvben a névmásértelmezési problémaként fémjelzett, nyelvelsajátítással kapcsolatos jelenség. A nemzetközi szakirodalomban jól ismert, hogy a névmási rendszer egyes elemeinek az elsajátítása nem azonos nehézségű feladatot jelent a gyerekek számára. Az 1980-as években megindult és a Chomsky-féle *Kötéselmélet* (Chomsky 1981) kérdésfelvetései által is ösztönzött gyereknyelvi kutatások egyik alapvető megállapítása volt, hogy az angol gyerekek nem egyformán dolgozzák fel a személyes és a visszaható névmásokat (lásd Jakubowicz 1984; Wexler–Chien 1985; Crain–McKee 1985; Chien–Wexler 1990). Ez egyrészt azt jelenti, hogy a visszaható névmásokat az angol gyerekek nagyjából 3–4 éves koruktól már helyesen használják; azaz az (1a) mondatot a felnőttekhez hasonlóan csak egyszereplős események leírásaként fogadják el.

- (1) a. Mama Bear washed herself.
mama medve megmosta magát
'Mackó Mama megmosta magát.'

- b. Mama Bear washed her.
 mama medve megmosta őt
 'Mackó Mama megmosta őt.'

Másrészt, míg a személyes névmást tartalmazó (1b) mondat a felnőtt nyelvben egyértelműen csak kétszereplős eseményekre utalhat, addig a gyerekeknél ez nem feltétlenül van így. A névmásértelmezési probléma akkor jelentkezik, ha az (1b) mondatot mégis egy egyszereplős esemény leírására használjuk, vagyis ha az (1b)-nek az (1a)-hoz hasonló jelentést próbálunk tulajdonítani. Chien és Wexler klasszikus eredményei szerint a gyerekek kísérleti körülmények között jellemzően találgatnak, amikor az (1b) mondat elfogadhatóságáról kell valamilyen formában ítéletet mondaniuk (Chien–Wexler 1990). Ez a hatás 7–8 éves korig figyelhető meg.

Ezt a jelenséget a szintaktikai orientáltságú szakirodalomban a *B kötéselv késleltetett elsajátításából fakadó hatás*nak nevezték el (the Delay of Principle B Effect, a téma áttekintését lásd Rooryck–Vanden Wyngaerd (2015) cikkében). A referenciális függőségek nyelvtanát szabályozó *Kötéselveket* Chomsky (1981) alapján így fogalmazza meg É. Kiss–Szabolcsi (1992: 68):

- (2) Kötéselvek
- A. Az anaforáknak kötte kell lenniük kormányzó kategóriájukban.
 - B. A személyes névmásoknak szabadoknak kell lenniük kormányzó kategóriájukban.
 - C. A referáló kifejezéseknek szabadoknak kell lenniük.

Az A kötéselv szerint az anaforáknak (mint a *magát*) lokálisan kell az előzményükkel függőségbe lépniük, míg a *B kötéselv* ugyanezt megtiltja a személyes névmások (mint az *őt*) számára. Mivel a gyerekeknek csak az (1b)-ben mutatott szerkezet értelmezésével vannak komolyabb mértékű nehézségeik, valószínűsíthető, hogy vagy még nem sajátították el megfelelően a B kötéselvet, vagy valamiért nem tudják azt alkalmazni. Az angolon kívül ugyanezt a hatást mutatták ki az orosz, az izlandi vagy a holland nyelv elsajátítása során, viszont a névmásértelmezési probléma alapvetően nem jelentkezik tárgyas szerkezetekben az olaszban, a spanyolban, a franciában, a katalánban, a németben vagy a norvégban. A nyelvek közti különbségek a névmási rendszerek eltéréseire vezethetők vissza (lásd Rooryck–Vanden Wyngaerd (2015), valamint a gyenge névmások tárgyalását lentebb), és a legújabb kutatások szerint megfelelő körülmények között akkor is jelentkezhet a névmásértelmezési probléma bizonyos szerkezetekben, ha egyébként az adott nyelvre alapesetben nem jellemző ez (lásd Brunetto (2015) olasz nyelvi kutatásait).

A kérdéskör körül kibontakozó gyereknyelvi kutatások egy másik fontos felfedezése volt, hogy ez a hatás a névmásokat tartalmazó mondatok értelmezése során keletkezik, produkciós feladatokban azonban nem, vagy csak csökkent mértékben (lásd például de Villiers–Cahillane–Altreuter 2006). Vagyis a gyerekek konzisztensen elkerülik a személyes névmások használatát akkor, amikor egyszereplős eseményekről akarnak beszélni (1a), és csak akkor bizonytalanodnak el, ha ilyen helyzetekre vonatkoztatott névmási szerkezeteket kell értelmezniük (1b). Emiatt a szakirodalom egy része inkább a *névmásértelmezési probléma* kifejezést használja (Pronoun Interpretation Problem, lásd például Hamann (2011)) az itt tárgyalt gyereknyelvi jelenség leírására. A terminológiaváltás egyúttal arra is utal, hogy az

adott szerzők nem elsősorban szintaktikai problémának tekintik a lokális előzménnyel rendelkező névmások értelmezésében jelentkező nehézségeket. Tehát, bár elképzelhető, hogy a gyerekek nyelvtanának része egy esetleg velünk született B kötéselv – akár a fenti (2), akár egy alternatív formában megfogalmazott változatban –, független okok miatt mégsem tudják megfelelően alkalmazni 7–8 éves korukig. Ez az ok lehet a szükséges pragmatikai kompetenciák hiánya (Chien–Wexler 1990), a gyerekek korlátozottan terhelhető munkamemóriájából fakadó feldolgozásbeli nehézségek (Grodzinsky–Reinhart 1993; Reinhart 2006), vagy az is, hogy a gyerekek nem tudják megfelelően pontosan rekonstruálni, hogy a beszélő miért személyes névmást és nem visszaható anaforát választott az általa használt leírásban (Hendriks–Spenader 2006).

A nemzetközi szakirodalom két olyan tényezőt is ismer, amelyek befolyásolhatják a névmásértelmezési probléma jelentkezését. Az első az Elbourne (2005) által *kvantifikációs aszimmetriának* (Quantificational Asymmetry) nevezett, és elsőként Chien–Wexler (1990) vizsgálataiban kimutatott jelenség. Az elnevezés arra utal, hogy amennyiben az előzmény kvantoros kifejezés, mint (3a)-ban, a névmásértelmezési probléma nem jelentkezik, mert a gyerekek a személyes névmást ilyen esetekben rendszerint nem tudják a kvantoros kifejezéshez kötött változóként értelmezni. Vagyis a (3a) esetében a felnőttekhez hasonlóan értelmezik a személyes névmást, szemben a (3b)-ként megismételt korábbi (1b)-vel, ahol viszont jelentkezik a névmásértelmezési probléma.

- (3) a. Every bear washed her.
minden medve megmosta őt
'Minden medve megmosta őt.'
- b. Mama Bear washed her.
mama medve megmosta őt
'Mackó Mama megmosta őt.'

Ez az aszimmetria fontos érvként szolgált Grodzinsky–Reinhart (1993) és Reinhart (2006) elemzése mellett, magának a jelenségnek a létezését azonban újabban Elbourne (2005) és Conroy et al. (2009) egyaránt kétségbe vonták. Mind a két tanulmány amellett érvel ugyanis, hogy a kvantifikációs aszimmetria valójában csak a vonatkozó kísérletekre jellemző módszertani hibák miatt jelentkezett, és ha ezeket a hibákat kiküszöböljük, akkor maga az aszimmetria is eltűnik.

A névmásértelmezési probléma jelentkezését befolyásoló másik tényező a névmás morfológiai jellege. Az újlatin nyelvekben, ahol alapesetben nem jelentkezik a névmásértelmezési probléma, a névmási rendszer központi elemei gyenge névmások, vagyis *klitikumok*. A szakirodalomban különböző elképzelések léteznek azzal kapcsolatban, hogy gyenge névmások esetén miért nem, vagy miért csak csökkent mértékben lép fel a névmásértelmezési probléma. Ezek részletesebb kritikai áttekintése megtalálható Rooryck–Vanden Wyngaerd (2015) cikkében. Itt most csak arra hívjuk fel a figyelmet, hogy ezt a hatást az angol nyelven belül is kimutatta Hartman–Yasutada–Wexler (2012) kísérlete. Az angol személyes névmások közül ugyanis például a *him* 'őt' névmásnak van egy fonológiailag redukált variánsa is, amelyet szokás nem standard ortográfiával *'em* vagy *'m* formában leírni. A Hartman és munkatársai által elvégzett kísérletben azt találták, hogy a *him* alak

esetében jelentkezett a névmásértelmezési probléma, mivel a helyes válaszok aránya ebben az esetben csak 53% volt. A redukált 'm változat esetében viszont a gyerekek teljesítménye 81%-ra javult, vagyis lényegében megszűnt a névmásértelmezési probléma.

A magyar nyelvre vonatkozóan jóval kevesebb empirikus adat áll rendelkezésünkre. A névmások kiválasztásával és értelmezésével foglalkozó magyar szakirodalomban elsősorban a mondatközi anaforák egyes típusait vizsgálták, részben a gyereknyelv kontextusában (lásd különösen Pléh (1998) és Bencze (2014: 827–830)). Pléh (1998) például arra hívja fel a figyelmet, hogy a magyarban külön névmási stratégiákat tudunk alkalmazni arra, hogy a (4) által reprezentált mondatpárokból az anaforikus alanyt a megelőző mondat alanyához (4a) vagy egy nem alanyként kódolt szereplőhöz kössük (4b).

- (4) a. Géza odament a lányhoz. Adott neki egy virágot.
b. Géza odament a lányhoz. Az adott neki egy virágot.

Ezek a szerkezetek azonban nem tartoznak a fent vázolt névmásértelmezési probléma hatókörébe, mivel itt az anaforikusan értelmezett névmás előzménye egy másik mondatban található, és így a kettő közti függőség nem lokális. A B kötéselv semmit nem mond arról, hogy milyen megkötések szabályozzák a nem lokálisan kötött névmások kiválasztását és értelmezési lehetőségeiket, hiszen a B kötéselv azt tiltja meg, hogy egy névmás lokálisan kötve legyen. A névmásértelmezési probléma lényege pedig éppen az a kérdés, hogy a gyerekek tisztában vannak-e ezzel a tilalommal, és tudják-e megfelelően alkalmazni.

Ezt a kérdést a magyar szakirodalomban Czingráber (1999) vizsgálta. A vizsgálatba öt különböző szintaktikai szerkezetet vont be, ezek közül az első a névmásértelmezési probléma szempontjából központi jelentőségű tranzitív szerkezet. A tesztben használt mondatoknak volt visszaható névmást és személyes névmást tartalmazó változata is:

- (5) a. A bohóc fejbevégi magát.
b. A bohóc fejbevégi őt.

A mondatokhoz képek készültek, és a kísérleti alanyoknak el kellett dönteniük, hogy igazak-e az adott mondatok az adott képekre, vagy sem. A 22 kísérleti alany között 18 gyerek és 4 afáziás felnőtt volt, a gyerekek 4 különböző korcsoporthoz tartoztak (középső csoporttól általános iskola második osztályig). A fenti (5) tranzitív szerkezetet illetően az általános iskolások mind a visszaható névmási, mind a személyes névmási kondíciókban a felnőttekéhez hasonló mintát mutattak. A két óvodás csoport viszonylag jól teljesített a visszaható névmási kondícióban, a személyes névmási kondícióban viszont kevésbé.

Az óvodások adatai, különösen a középső csoport esetében, lényegében kompatibilisek a már Chien és Wexler által is leírt találgatási mintával (Chien–Wexler 1990). Az értékelhető résztvevők alacsony száma miatt (középső csoport: 3 fő, nagycsoport: 5 fő) azonban Czingráber (1999) eredményei csak korlátozott következtetések levonására adnak lehetőséget (bővebben lásd Rákosi–Tóth 2014).

Az általunk elvégzett kísérletek legfőbb célja éppen az volt, hogy több adatot gyűjtsünk, és két alternatív kísérleti dizájn bevonásával is megvizsgáljuk, létezik-e

a magyar nyelvben a névmásértelmezési probléma. A kísérletekben részt vevő gyerekeknek képeket mutattunk, és a képekhez rendelt mondatokról kellett eldönteniük, hogy igazak-e a képen látható eseményre. A két kísérlet között a lényegi különbség az volt, hogy az elsőben nem kísérte konkrét nyelvi kontextus az értékelendő mondatot, a második kísérletben viszont igen. A második kísérlet alapvető koncepcióját Spendeer, Smits és Hendriks holland gyereknyelvi kísérleteket bemutató cikkéből vettük át (Spenader–Smits–Hendriks 2009). Ők azt találták, hogy bár a hollandban is jelentkezik a névmásértelmezési probléma, megfelelően koherens diskurzust alkalmazva lényegében eltűnik, és ilyenkor a gyerekek a felnőttekhez hasonló módon értelmezik a névmásokat. A két kísérletünk eredményei az ő megállapításait igazolják. Míg az első kísérletünkben egyértelműen jelentkezett a névmásértelmezési probléma, a másodikban az óvodások, a holland gyerekekhez hasonlóan, a felnőttekét megközelítő teljesítményt mutattak.

2. A két kísérlet

2.1. A kísérletek háttere és a vizsgált hipotézisek

Ahogy azt fentebb említettük, Elbourne (2005) és Conroy et al. (2009) tanulmányai erős kritikával illetik a névmásértelmezési problémával foglalkozó korábbi kísérletek módszertanát. A Conroy et al. (2009) által készített részletes összefoglalóból kitűnik, hogy a lokális előzménnyel rendelkező névmások gyereknyelvi elfogadhatóságát tesztelő kísérletek igen nagy szórást mutatnak az eredményekben (helyes válaszok aránya 16%-tól 82%-ig). Ha ilyen jelentős különbségeket tapasztalunk az eredmények között, annak feltehetően valamilyen módszertani oka van.

Mind a két idézett tanulmány azt említi a kísérletek egyik legfontosabb követelményeként, hogy a tesztmondatokban használt névmás jelöletének természetes módon elérhetőnek kell lennie a kísérleti kontextusban. Tehát például több szereplőt tartalmazó képek használata esetén az egyes szereplőknek lehetőleg egyforma nagyságúnak és általában véve is grafikailag egyformán prominensnek kell lennie, hogy pusztán ábrázolási esetlegességek ne befolyásolják a névmási előzmény kiválasztását. Elbourne (2005) szerint ennek az elvnek a be nem tartása vezetett oda, hogy Chien és Wexler kísérletében a kvantoros előzményt tartalmazó mondatok a többi példától eltérően viselkedtek (Chien–Wexler 1990). Másrészt mind Elbourne (2005), mind Conroy et al. (2009) felhívják a figyelmet arra, hogy a kísérleti mondatokhoz használt kerettörténetek megszerkesztése során is biztosítani kell azt, hogy az egyes szereplők ne kerüljenek olyan módon kiegyensúlyozatlanul prominens helyzetbe az adott diskurzusban, ami nem várt és adott esetben jelöltnek számító irányokba módosítja a tesztmondatokban szereplő névmások előzményeinek a keresését.

Mindezek illusztrálására vegyünk egy Spenader–Smits–Hendriks (2009)-ből vett és a magyarra alkalmazott példát. Chien és Wexler sokat hivatkozott kísérletében (Chien–Wexler 1990) a gyerekek kétszereplős képeket láttak, és a tesztmondatot ennek a két szereplőnek két külön mondatban való bevezetése előzte meg például az alábbi minta szerint:

(6) Itt van Füles. Itt van Zsebibaba. Zsebibaba besározza őt.

Tegyük fel, hogy a képen az látható, hogy Zsebibaba besározza magát. A felnőttek a B kötéselv miatt nem tudják ezt a mondatot egy egyszereplős szituáció leírásaként elfogadni, vagyis az adott kondícióban elutasítják ezt a leírást. A gyerekek azonban jellemzően találgattak, vagyis vélhetően nagyjából ugyanolyan arányban tudták az *őt* névmást Fülesre vonatkoztatni, mint Zsebibabára. Spenader és munkatársai szerint (Spenader–Smits–Hendriks 2009) ennek oka az, hogy a tesztmondatot közvetlen megelőző mondat Zsebibabát vezeti be topikként, és mivel a gyerekek munkamemóriája korlátozott kapacitású, a korábban bevezetett szereplőt már nem feltétlen tudják olyan intenzitással tárolni az adott diskurzust leképező reprezentációban, hogy az *őt* névmás előzményeként kiválasszák. Marad tehát Zsebibaba, mint előzmény, ami a névmásértelmezési probléma fellépéséhez vezet.

Azonban, ahogy azt Spenader–Smits–Hendriks (2009) holland gyerekekkel végzett kísérlete megállapította, a felvezető szöveg minimális megváltoztatásával a probléma kiküszöbölhető. A holland gyerekek ugyanis a *klasszikus kondícióban* (6) csak 69%-os eredményt értek el a személyes névmás értelmezése során, viszont az *egytopikos kondícióban* (7) 82%-ra javult a teljesítményük. Vagyis sokkal inkább elutasították a *Zsebibaba besározza őt* mondatot egy egyszereplős szituáció leírásaként az utóbbi, mint az előbbi esetben.

(7) Itt van Füles. Zsebibaba besározza őt.

Ezek miatt a megfontolások miatt úgy döntöttünk, hogy két kísérletben két, egymástól csak a közvetlen kontextus elérhetőségében különböző dizájnt alkalmazunk. Az első kísérletben közvetlen nyelvi kontextus nélkül hallották a gyerekek a tesztmondatokat (8a), a másodikban pedig a tesztmondatot megelőző mondat egy topikot vezetett be (8b).

- (8) a. Zsebibaba besározza őt/magát.
b. Itt van Füles. Zsebibaba besározza őt/magát.

Az első kísérletben így egy nyelvi szempontból radikálisan leredukált közvetlen kontextust alkalmaztunk, amely minimális, de erős kontrasztot alkot a második kísérlet egytopikos kontextusával. Az első kísérletben használt dizájnnal, amely Czingráber (1999) kísérletéhez hasonlít, az volt a célunk, hogy kizárjunk minden esetleges befolyásoló nyelvi tényezőt, és megnézzük, hogyan teljesítenek a gyerekek ezek hiányában. A második kísérlet tesztmondatait ugyanakkor egy Spenader–Smits–Hendriks (2009) értelmében vett *koherens diskurzus* kereteibe ágyaztuk be, hogy megvizsgáljuk, mennyiben befolyásolja mindez a gyerekek teljesítményét.

A két kísérletben használt képeket Lukács Ágnes és Kas Bence bocsátották a rendelkezésünkre. A képek eredetileg az általuk végzett, specifikus nyelvi zavart mutató gyerekek névmáshasználatát vizsgáló kísérlethez készültek, amely van der Lely–Stollwerck (1997) dizájnján alapul. A képeket változatlan formában vettük át, hiszen megfelelték annak az Elbourne (2005) által lefektetett kívánalomnak, hogy a rajta ábrázolt szereplők lehetőleg grafikailag egyformán prominensek legyenek (ehhez lásd még például Hendriks et al. (2011) és van Rij et al. (2009) kísérleteit is).

Fentebb már említettük, hogy a legújabb szakirodalom vitatja az ún. kvantifikációs aszimmetria létezését, emiatt a két kísérlet egyikében sem használtunk kvantoros előzményeket. Ettől függetlenül is igaz azonban, hogy amennyiben mégis

létezik a kvantifikációs aszimmetria, akkor is alapesetben a referenciális előzményeket tartalmazó szerkezetekben várjuk a névmásértelmezési probléma felbukknását. A két kísérletünk célmondataiban így az előzmények vagy tulajdonnévként használt kifejezések (*Piroska, Füles*) vagy határozott névelőt tartalmazó, egyes számú főnévi csoportok voltak (*a farkas*).

Szintén utaltunk már korábban a névmás morfofonológiai jellemzőire, mint az eredményeket esetlegesen befolyásoló tényezőre. Mindez különösen érdekes lehet a magyar nyelv tárgyi pro-ejtő tulajdonsága ismeretében. Mondatközi anafora esetén a névmási tárgy elhagyását engedélyezi a tárgyas ragozás jelenléte (9a), bár a névmási tárgy akkor is kitéhető ilyen esetekben is, ha egyébként nincs különösebb diskurzusfunkciója (9b).

- (9) a. Majd bemutatom neked Lászlót. Biztosan megkedveled.
b. Majd bemutatom neked Lászlót. Biztosan megkedveled őt.

Egyéb megszorítások hiányában azt várnánk, hogy az angol *him* és *'m* névmásváltozatok gyereknyelvi feldolgozásában kimutatott különbség a magyarban még erőteljesebben jelentkezhet a kiejtett tárgyi névmás és a tárgyi pro között, amennyiben egyébként az előbbi esetben fennáll a névmásértelmezési probléma. Azonban jelen tanulmányban csak azt kívántuk vizsgálni, hogy fellép-e a magyar nyelvben a névmásértelmezési probléma, ezért a két kísérletben olyan mondatokat használtunk, amelyekben kiejtett tárgyi névmás van. A (9a) és a (9b) által reprezentált szerkezetek közötti esetleges különbség kimutatása jövőbeli kutatások feladata lesz.

Az alapkérdésünk tehát a névmásértelmezési probléma jelentkezésére vonatkozott, vagyis a visszaható névmások, illetve a személyes névmások értelmezését vizsgáltuk kétféle korcsoportba tartozó gyerekeknél, illetve egy felnőtt kontrollcsoport bevonásával. Továbbá, a két kísérletben (8a), illetve (8b) típusú mondatokat teszteltünk; vagyis azt is meg kívántuk vizsgálni, hogy a magyar gyerekek a holland gyerekekhez hasonlóan jobban teljesítenek-e a névmások értelmezésekor, ha csökkentjük a feldolgozási nehézségeket, és a tesztmondatokat egy koherens diskurzusba ágyazzuk be. Összességében a szakirodalmi adatok alapján azt vártuk, hogy (i) a nagyobb gyerekek jobban teljesítenek, mint a kisebbek, (ii) mind a két vizsgált korcsoport jobban teljesít a visszaható névmás értelmezése során, és végül, hogy (iii) a második kísérletben mind a két korcsoportnak javulni fog a teljesítménye a személyes névmás értelmezésekor is a koherens kontextus jelenléte miatt.

2.2. A résztvevők

Mind a két kísérletben óvodás gyerekek vettek részt, két korcsoportból, illetve az első kísérletben egy felnőtt kontrollcsoport is szerepelt. A két kísérlet résztvevőinek nemek szerinti eloszlását és átlagéletkorát az 1. és a 2. táblázat tartalmazza.

csoport	életkor	fiúk	lányok	összesen	átlagéletkor
középsősök	4;2–4;11	10	6	16	4;5
nagycsoportosok	6;0–6;12	8	10	18	6;8
felnőttek	19;7–20;10	4	5	9	20;6

1. táblázat. Az első kísérlet résztvevői

csoport	életkor	fiúk	lányok	összesen	átlagéletkor
középsősök	4;8–5;4	6	9	15	5;0
nagycsoportosok	6;6–7;5	7	9	16	6;11

2. táblázat. A második kísérlet résztvevői

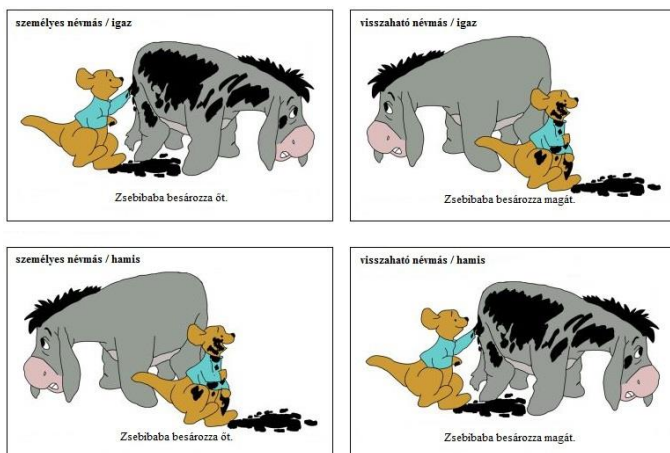
A nagycsoportos gyerekek jelentős része olyan óvodás volt, akik egyébként már általános iskolába is mehettek volna, de még egy évre az óvodában maradtak. Ezért van nagyjából két évnyi különbség a két korosztály átlagéletkorában. A két kísérlet közt eltelt idő magyarázza a magasabb átlagéletkorokat a második kísérletben.

Az első kísérletbe 20-20 gyereket vontunk be mind a két korcsoportból. Ezek közül hat gyerek eredményét nem vettük figyelembe, mert a 6 töltelékmondattól több mint 2 esetben hibáztak (4 középsős és 2 nagycsoportos gyerek). Ezek a gyerekek vagy minden kondícióban vélelmezhetően találgattak, vagy pedig minden kondícióban igennel vagy nemmel válaszoltak. A második kísérletből egy középsős gyereket kellett kizárnunk ilyen okok miatt.

Az első kísérletbe egy 9 fős felnőtt kontrollcsoportot is bevontunk. Ennek tagjai a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének másodéves hallgatói voltak, magyar anyanyelvi beszélők, akik a kísérlet időpontjában még nem teljesítettek nyelvészeti kurzusokat.

2.2. A kísérleti anyag

Mind a két kísérletben két változót teszteltünk, két-két szinttel (Névmás: személyes/visszaható, Esemény: reflexív/nem reflexív), amelyek négy kondíciót alkottak. A kísérletek során mondat-kép megfeleltetési feladatot használtunk. A kísérleti alanyok feladata az volt, hogy a képen látható eseményről és a hozzájuk tartozó mondatról döntsék el, hogy a mondat igaz vagy hamis. A négy kondíció mindegyikében hat, tehát összesen 24 mondat-kép párt teszteltünk. A (10)-ben látható tesztmondatokhoz tartozó képeket az 1. ábra illusztrálja.

1. ábra. A kísérleti kondíciók

(10)	a. Zsebibaba besározza őt.	nem reflexív esemény: igaz
	b. Zsebibaba besározza magát.	reflexív esemény: igaz
	c. Zsebibaba besározza őt.	reflexív esemény: hamis
	d. Zsebibaba besározza magát.	nem reflexív esemény: hamis

A képek mindegyike két, grafikailag egyaránt prominens módon megformázott szereplőt ábrázolt, annak érdekében, hogy az Elbourne (2005) által felvetett módszertani problémát elkerüljük. A két kísérlet tesztmondatai a következő hat kauzatív igét tartalmazták: *lelocsol*, *megkötöz*, *fejbe vág*, *megéget*, *megszúr*, *besároz*. A mondatok szereplői az első kísérletben az alábbi mesék szereplői közül kerültek ki: Micimackó, Kisvakond, Hóféherke, Donald Kacsa, Süsü, Piroska és a farkas. A második kísérletben ezt a kört három mesére szűkítettük: Micimackó, Donald Kacsa, Piroska és a farkas.

A kísérletek során 6 töltelék mondat-kép párt is használtunk, melyek tulajdonneveket vagy határozott névelős főnévi csoportokat tartalmaztak mind a két vonzati pozícióban. Ezekben egyáltalán nem szerepelt névmás.

2.3. A kísérlet menete

A kísérletben egy békát (Breki) formázó kesztyűs bábót használtunk. A gyerekekkel közvetlenül a báb által megformált karakter kommunikált, és az *igaz/hamis* válaszokat is rajta keresztül jelezték a gyerekek. *Igaz* válasz esetén egy gyümölcsöt adtak a békának, *hamis* válasz esetén egy rongydarabot. Azért alkalmaztuk ezt a gyerekenyelvi kísérletekben elterjedt kelléket, mert így a gyerekeket jobban be tudtuk vonni a feladatba, és így a kísérletet egyfajta játékként fogták fel (lásd például Crain–Thornton 2000). A báb alkalmazása minden szempontból hasznosnak bizonyult, és egyik kísérleti alany esetében sem okozott zavart a feladat végrehajtásakor.

A kísérlet során használt képeket a gyerekeknek egy laptopon vetítettük le. Ehhez a feladathoz és a válaszok rögzítéséhez a Daniele Panizza által kifejlesztett Pypres eszközt használtuk. A képekhez tartozó mondatok a képek megjelenése után kis késleltetéssel hangzottak fel. A mondatokat előzetesen rögzítettük, és az őket felolvasó segítőőt azt kértük, hogy semleges intonációt használjon. A feladathoz használt kerettörténet az volt, hogy a számítógépen összekeveredtek a képek és a mondatok, és a gyerekeket arra kértük, hogy segítsenek Brekinek rendet teremteni. Hasonló kerettörténetet alkalmaz Spenader és munkatársai is az ott leírt kísérletben (Spenader–Smits–Hendriks 2009). A gyerekek azt az instrukciót kapták, hogy jól figyeljenek, és nézzék meg alaposan a képeket. Abban az esetben, ha a hallott mondat igaz a képre, amit látnak, adjanak Brekinek egy gyümölcsöt, azonban ha hamis, akkor egy rongyot nyújtsanak oda a békának.

Egy kísérleti alany körülbelül 20–25 percet töltött a kísérletben. Először végignéztük a gyerekekkel a felhasznált mesefigurák mindegyikét, hogy biztosak legyünk abban, hogy a szereplő karakterek ismertek a gyerekek számára. Általában a gyerekek minden szereplőt ismertek, vagy legalábbis a túlnyomó többségüket. Ezután 6 kép-mondat pár segítségével gyakoroltuk magát a feladatot (ezek a mondatok nem tartalmaztak névmásokat), és csak ezután következtek a tesztmondatok, amelyeket véletlen sorrendben prezentáltunk.

Egy ülés alkalmával legfeljebb 10 óvodás vett részt a kísérletben, és a két kísérlet között 4–5 hónap telt el. A második kísérletben részt vevők közel fele részt vett

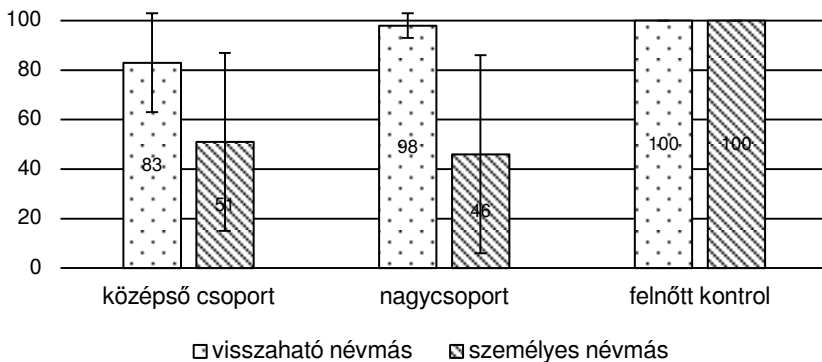
az első kísérletben is, a többiek az érintett csoportokból éppen elérhető gyerekek voltak.

3. Eredmények

Az első kísérlet eredményeit t-próbákkal elemeztük (McDaniel–McKee–Cairns 1998). A felnőtt kontrollcsoport minden kondícióban 100%-os teljesítményt nyújtott. A visszaható névmási kondícióban mind a két gyerekcsoport jól teljesített, de a nagycsoportosok eredménye lényegesen jobb (a különbség a két csoport közt szignifikáns: kétmintás t-próba (a szórások nem egyeznek meg): $t(16) = -2,89$, $p < 0,05$). Szintén szignifikáns a különbség a visszaható és a személyes névmási kondíciók közt mind a két gyerekcsoporton belül (páros t-próba a helyes válaszok számára, középső csoport: $t(15) = 2,908$, $p < 0,05$, nagycsoport: $t(17) = 5,24$, $p < 0,01$). A személyes névmási kondíciókban ugyanakkor nincs szignifikáns különbség a két csoport között, nagyjából mind a két csoport ugyanolyan szinten teljesített, sőt, érdekes módon a nagycsoportosok még kicsit rosszabbul is. Ennek lehetséges okaira a 4. fejezetben térünk ki. Itt most csupán arra hívjuk fel a figyelmet, hogy a névmási kondícióban mind a két csoportban nagy volt a szórás az egyéni teljesítmények közt.

Az eredményeket a 2. ábra szemlélteti, itt a helyes (tehát a felnőtt mintát mutató) válaszok jelennek meg százalékos arányban és korcsoportok szerinti bontásban. A visszaható névmási és a személyes névmási kondíciókat elkülönítettük, de ezen belül nem különítettük el az igaz és a hamis kondíciókra vonatkozó eredményeket. Ez utóbbi különbség a személyes névmások esetében játszhat szerepet az adatok jobb megértésében, ezért erre a kérdésre még a diskusszió során visszatérünk.

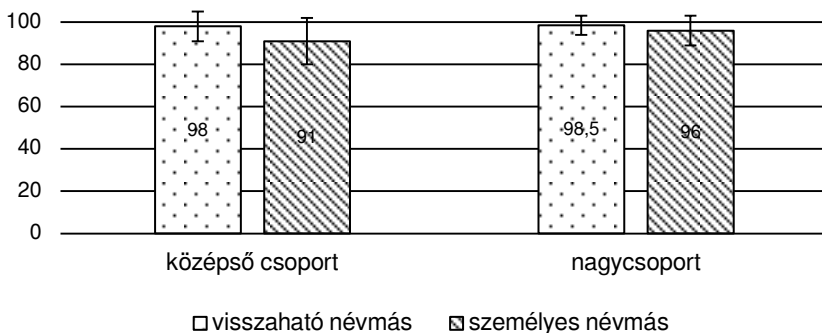
Az 1. kísérlet eredményei

2. ábra. Az első kísérlet eredményei: a helyes válaszok százalékos aránya korcsoportok szerinti bontásban

A második kísérlet eredményeit a 3. ábra mutatja. Ez a kísérlet annyiban különbözött az előzőtől, hogy itt a gyerekek a tesztmondatokat egy minimális bevezető kontextussal együtt hallották a fentebb leírt módon (lásd (8b)).

A 2. kísérlet eredményei

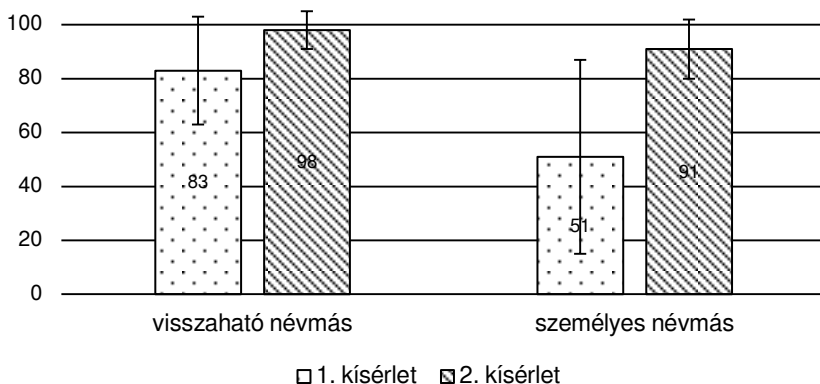

3. ábra. A második kísérlet eredményei: a helyes válaszok százalékos aránya korcsoportok szerinti bontásban

Ezzel a dizájnnal eltűnik a különbség a két csoport teljesítménye közt, nem mutatható ki szignifikáns különbség a középső csoportosok és a nagycsoportosok közt sem a visszaható névmási kondícióban (kétmintás t-próba, $t(29) = -0,324$, nem szignifikáns), sem a személyes névmási kondícióban (kétmintás t-próba, $t(29) = -1,55$, nem szignifikáns). Általában véve mind a két névmási kondícióban a felnőtteket megközelítő szinten teljesítettek a gyerekek. A középső csoportosok a visszaható névmásokat valamivel jobban megértik, mint a személyes névmásokat, és a különbség ez esetben szignifikáns (páros t-próba, $t(14) = 2,175$, $p < 0,05$). A nagycsoportosok teljesítményében ilyen különbség nem mutatható ki.

A 4. ábra a középső csoportosok eredményeit hasonlítja össze a két kísérletben.

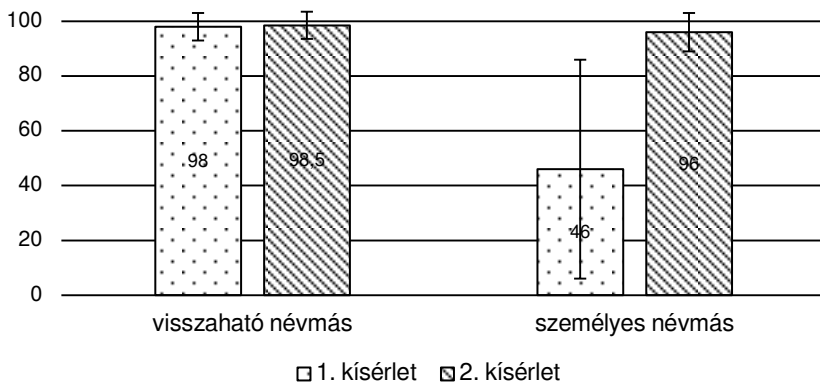
A középső csoportosok eredményei

4. ábra. A középső csoportosok százalékos eredményei a két kísérletben

A második kísérletben a középső csoportosoknál szignifikánsan javultak az eredmények mind a két névmási kondícióban (visszaható névmás: kétmintás t-próba (a szórások nem egyeznek meg) $t(18) = -2,823$, $p < 0,05$; személyes névmás: kétmintás t-próba (a szórások nem egyeznek meg) $t(18) = -4,257$, $p < 0,01$), azaz a minimális bevezető kontextus mindkét névmási kondícióban javított a teljesítményükön. Végül az 5. ábra a nagycsoportosok összehasonlító eredményeit tartalmazza.

A nagycsoportosok eredményei

5. ábra. A nagycsoportosok százalékos eredményei a két kísérletben

A második kísérletben a nagycsoportosoknál a visszaható névmások megértése nem javult jelentősen, egyébként is eleve jó teljesítmény mellett (kétmintás t-próba (a szórások megegyeznek) $t(32) = -0,469$, nem szignifikáns); a személyes névmásoknál viszont igen (kétmintás t-próba (a szórások nem egyeznek meg) $t(18) = -5,15$, $p < 0,01$). A visszaható névmásoknál tehát itt nincs különbség a két dizájn közt, a személyes névmásoknál viszont szignifikáns különbség van a bevezető mondat alkalmazása miatt.

4. Diskusszió

A fent bemutatott két kísérlettel az volt a célunk, hogy megvizsgáljuk, fellép-e a magyarban a névmásértelmezési probléma. A kérdésre két okból sem könnyű egyértelmű választ adni. Egyrészt, ahogy fentebb láttuk, a témában elvégzett kísérletek eredményei elég nagy szórást mutatnak. Olyannyira, hogy Conroy és munkatársai lényegében kétségbe vonják a névmásértelmezési probléma klasszikus értelemben vett létezését (Conroy et al. 2009). Ők is elfogadják ugyanakkor, hogy a gyerekek feldolgozásbeli nehézségek miatt a felnőttekétől gyengébb teljesítményt mutatnak névmásértelmezési feladatokban, de szerintük ez a teljesítmény is sokkal jobb, mint a találgatásra utaló klasszikus eredmények (lásd Chien-Wexler 1990). Másrészt az itt ismertetett kísérletes adatok is sokkal összetettebbek annál, hogy a kérdést viszonylag egyszerűen meg lehessen válaszolni.

Vizsgáljuk meg először a visszaható névmási kondíciókban mutatott teljesítményt. A nagycsoportosok egyformán jól – majdnem felnőtt módra – teljesítettek a két kísérletben. Vagyis esetükben az, hogy volt-e bevezető mondat a tesztmondat előtt, nem befolyásolta az eredményeket. A középső csoportosok is jól szerepeltek mind a két kísérletben, de a másodikban szignifikánsan jobban (a teljesítményük 83%-ról 98%-ra javult). Ez a javulás azonban valószínűleg nem a kísérleti dizájnok közti különbségnek tudható be. Az egyszeres topikot tartalmazó bevezető mondatot alkalmazó dizájn esetében Spenader–Smits–Hendriks (2009) holland gyereknyelvi kísérletében sem történt jelentős változás a reflexív kondícióban az általuk alkalmazott másik két dizájnhoz képest. Amikor a gyerekeket megkértük, hogy javítsák ki a szerintük rossz mondatokat, akkor tipikusan valamilyen referenciális bizonytalanságra utaltak a válaszaikban. Tehát például az *A farkas megégeti magát* mondatot többen azért nem fogadták el az igaz kondícióban, mert „A farkas nem magát égeti meg, hanem a farkát” (lásd a 6. ábrát). Valószínűsítjük, hogy a fiatalabb, középső csoportos gyerekek egy része az első kísérlet során még nem minden szempontból használta felnőtt módra a visszaható névmásokat. Mivel a két kísérlet közt 4–5 hónap telt el, elképzelhető, hogy ezt a viselkedést egyszerűen kinőtték a második kísérlet idejére.

6. ábra. *A farkas megégeti magát* tesztmondatához tartozó kép

A visszaható névmási kondíciókban mutatott jó teljesítmény egyértelműen bizonyítja azt a fontos tény, hogy a gyerekeket *általában* nem zavarja meg egy olyan kísérleti helyzet, ahol egy össze nem illő kép-mondat párral kerülnek szembe. Hiszen a visszaható névmási kondíciókban is a mondatok fele (6 mondat mind a két kísérletben) hamis volt, de ez önmagában nem okozott a gyerekek számára nehézséget. Ha tehát a gyerekek nem a felnőttekhez hasonlóan viselkednek a személyes névmás/hamis kondícióban, annak nem lehet pusztán az az oka, hogy az ellentmondásos kísérleti helyzet zavarja meg őket. Összességében pedig elmondhatjuk,

hogy a visszaható névmási kondíciókban a gyerekek mindkét kísérleti dizájnnal jól teljesítettek; szemben a személyes névmási kondícióval, ahol viszont jelentős különbség mutatkozik az eredményekben a két dizájnt tekintve. Ebben az értelemben tehát fellép a névmásértelmezési probléma a magyarban is, hiszen alapvető különbség van a visszaható névmások és a személyes névmások közt, mivel az előbbi esetben diskurzustényezők nem befolyásolják lényegileg az adatokat. Hasonló konklúzióra jut Rooryck–Vanden Wyngaerd (2015: 137) is.

Tény ugyanakkor, hogy a bevezető mondat alkalmazása és a tárgyi személyes névmás megfelelő diskurzusba ágyazása tulajdonképpen megszünteti a névmásértelmezési problémát mind a két korcsoportban. Vagyis ami az első kísérletben gondot okozott a gyerekeknek, az, Spenader–Smits–Hendriks (2009) érvrendszerét követve, a *koherens diskurzus hiánya* volt. Hogy pontosabb képünk legyen a gyerekek teljesítményéről, válasszuk szét a személyes névmási kondíción belül a hamis és az igaz kondícióra vonatkozó adatokat.

A 3. táblázat azt mutatja, hogy az adott korcsoporton belül pontosan hány gyerek produkált adott számú helyes (igaz) választ a személyes névmás-igaz kondícióban az első kísérletben. Az első oszlopban szereplők tehát ugyanúgy az elvárt módon teljesítettek, mint a felnőttek, az utolsó oszlopban pedig azok számát láthatjuk, akik a legkevésbé követték a felnőtt mintát.

<i>igaz</i> válaszok száma a névmás-igaz kondícióban (maximum 6)	6-5 <i>felnőtt minta</i>	4-2	1-0
középső csoport	8	1	7
nagycsoport	8	4	6

3. táblázat

Helyes, *igaz* választ adó óvodások megoszlása a személyes névmás-igaz kondícióban az első kísérletben
(*Zsebibaba besározza őt*: igaz, nem reflexív esemény)

Tehát, mind a két korosztályon belül vannak gyerekek, akik a felnőtt kontrollcsoporttal lényegében megegyező mintát mutattak (8-8 fő, nagyjából a gyerekek 50%-a). Ezek a gyerekek tehát például elfogadták a *Zsebibaba besározza őt* mondatot egy olyan esemény leírásaként, ahol *Zsebibaba besározza Füle*st. Mind a két csoportban vannak azonban olyan gyerekek, akik teljesen elutasították az ilyen mondatokat, ahogy ezt az utolsó oszlopban láthatjuk (7, illetve 6 fő, 44%, illetve 33%). Amikor megkérdeztük az érintett gyerekeket, hogy miért hamis szerintük a mondat, akkor kivétel nélkül egy tulajdonnévre vagy határozott névelős főnévi csoportra cserélték ki a személyes névmást. Vagyis azzal érveltek, hogy „*Zsebibaba nem őt sározza be, hanem Füle*st”. Valószínűsíthető, hogy ezek a gyerekek a megfelelő kontextus hiánya miatt nem tudták elfogadni a személyes névmás használatát, vagyis szükségük lenne egy nyelvi előzményre. Produkciós kísérletekben megfigyelték, hogy a gyerekek előszeretettel használnak tulajdonneveket névmások helyett az általunk is használt kétszereplős szituációk leírásánál (lásd például de Villiers–Cahillane–Altreuter 2006). A 3. táblázat utolsó oszlopának adatai valószínűleg ezt a preferenciát tükrözik, vagyis azok a gyerekek, akik ezt a stratégiát követik, egyébként is csak akkor használnak névmást, ha az jól be van ágyazva a diskurzusba. A felnőtt

kontrollcsoport esetében egyáltalán nem tapasztaltunk ilyen viselkedést (lásd a 2. ábrát).

A névmásértelmezési probléma szempontjából a személyes névmás-hamis kondícióban adott válaszok a döntő jellegűek. Ez az a kondíció, ahol a névmás-értelmezési probléma klasszikusan jelentkezett. Az adott számú hamis, azaz az elvárt választ adó gyerekek megoszlását a 4. táblázat mutatja.

<i>hamis</i> válaszok száma	6-5	4-2	1-0
a személyes névmás-hamis kondícióban (maximum 6)	<i>felőtt minta</i>		
középső csoport	4	8	4
nagycsoport	5	4	9

4. táblázat

Helyes, *hamis* választ adó óvodások megoszlása a személyes névmás-hamis kondícióban az első kísérletben
(*Zsebibaba besározza őt*: hamis, reflexív esemény)

A felőtt minta ebben az esetben az adott mondat elutasítását jelenti, hiszen egy kétszereplős besározási eseménynek a B kötésselv miatt nem lehet személyes névmási leírását adni a felőtt nyelvben. A két korcsoport közt tendenciaszerű különbség figyelhető meg. Hangsúlyozzuk, hogy ezeket csak korlátozott számú mintán tett előzetes megfigyeléseknek tekintjük. Egyrészt, a középső csoportosok adatai a klasszikus találgatási mintázathoz közelítőnek tűnnek, mivel a gyerekek 50%-a adott 2–4 közötti hamis választ az elvárt 6 helyett, és a két szélsőséges stratégiát választók eloszlása is egyező arányú (véletlenszerűen kiválasztott teljes elutasítási vagy elfogadási stratégia, jelen esetben 4-4 alany (25-25%) esetében). A nagycsoportosoknál azonban ennél magasabb azon gyerekek aránya (9 fő, 50%), akik tendenciaszerűen igaznak ítélték a felőtt nyelvtan szerint hamis mondatokat. Elképzelhető, hogy ezek az óvodások tudatosan egy igenlő stratégiát használtak, a kísérleti szituációban megfelelni igyekezve ezzel egy egyébként számukra bizonytalan megítélésű szerkezet esetén a vizsgálatot vezető felnőttek vélhető elvárásainak. Összességében elmondhatjuk tehát, hogy az első kísérletből származó adatok nem mondanak ellent a Chien és Wexler klasszikus vizsgálatában kimutatott találgatási mintának és az a mögött feltételezett megítélésbeli bizonytalanságnak (Chien–Wexler 1990). A kísérleti dizájn megváltoztatása azonban Spenader–Smits–Hendriks (2009) vonatkozó kísérletének megfelelően, sőt attól nagyobb mértékben, jelentős teljesítményjavulást váltott ki. A koherens diskurzus megteremtése esetén nem mutatkozott a névmásértelmezési probléma.

5. Összegzés

Ebben a cikkben két, magyar óvodásokkal végzett névmásértelmezési kísérlet eredményeiről számoltunk be. Elsődleges célunk az volt, hogy megállapítsuk, jelen van-e a magyar gyereknyelvben a névmásértelmezési problémának nevezett jelenség. Ezt a jelenséget több nyelvben is kimutatták a szakirodalomban. A névmás-értelmezési probléma lényege, hogy a gyerekek 7–8 éves korukig jellemzően találgatnak, ha személyes névmási tárgyakat tartalmazó szerkezeteket reflexív

események leírásaként próbálnak meg értelmezni. Röviden megmutattuk, hogy a névmásértelmezési probléma empirikus érvényességét és elméleti háttérét jelentős viták övezik a szakirodalomban, de abban konszenzus van, hogy a személyes névmások és a reflexív anaforák feldolgozásában nem egyformán teljesítenek a gyerekek.

A két kísérletben két, minimálisan eltérő dizájnt alkalmaztunk. Az elsőben nem kísérte közvetlen nyelvi kontextus a tesztmondatokat, a másodikban viszont egy olyan rövid bevezető mondatot alkalmaztunk, amely tartalmaz egy, a célszerkezetben szereplő névmás természetes és könnyen elérhető diskurzuselőzményeként funkcionálni képes topikot. Ezt a második dizájnt Spenader–Smits–Hendriks (2009) kísérletéből vettük át. Ők azt találták, hogy a koherens diskurzus megteremtése megszünteti a névmásértelmezési problémát a holland nyelvben, és a mi kísérletünk is ugyanezt az eredményt igazolta a magyar nyelvre vonatkozóan. Tény ugyanakkor, hogy a visszaható névmások értelmezése nem függ hasonló módon a megelőző diskurzustól, ami azt jelzi, hogy a magyar gyereknyelvben is létezik a két eltérő típusú névmási elem értelmezése közt más nyelvekben már megfigyelt aszimmetria.

Mindez arra utal, hogy a B kötéselv valamilyen formában része a gyerekek nyelvtanának, de az alkalmazását független tényezők korlátozhatják. Ennek a ténynek az elméleti következményeivel itt nem foglalkoztunk, csak utaltunk a témában folyó elméleti vitákra. A kérdéskör szabatosabb feltárásához szükség van annak vizsgálatára is, hogy a tárgyi névmás pro-ejtése vagy fókuszálása hogyan befolyásolja a névmások értelmezésének lehetőségeit úgy a gyerekek, mind a felnőttek nyelvében. Ilyen jellegű kísérleteket a jövőben tervezünk majd lefolytatni.

Köszönetnyilvánítás

A kutatást a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (NKFIH) K 111918 nyilvántartási számú projektje támogatta (*Új megközelítések a magyar névmások nyelvtanának leírásában*).

Köszönjük a debreceni Nagyerdei Óvoda dolgozóinak, a szülőknek és a gyerekeknek a kísérletek lebonyolításában nyújtott segítséget. Köszönjük Lukács Ágnesnek és Kas Bencének, hogy a rendelkezésünkre bocsátották a specifikus nyelvi zavart mutató gyerekek vizsgálatához elkészített nyelvi és képi anyagaikat. Daniele Panizzanak (Göttingeni Egyetem) pedig köszönjük, hogy használhattuk az általa kifejlesztett Pypres eszközzrendszert.

Végezetül köszönjük a cikk két névtelen lektorának az első változathoz fűzött részletes megjegyzéseiket. Ezeket szem előtt tartva készítettük el a cikk végső változatát.

Hivatkozások

Bencze M. Ildikó 2014. Kísérleti pragmatika. In Pléh Csaba – Lukács Ágnes (szerk.) *Pszicholingvisztika: magyar pszicholingvisztikai kézikönyv*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 813–858.

Brunetto, Valentina 2015. The Pronoun Interpretation Problem in romance complex predicates. *Lingua* 161:82–100.

- Chien, Yu-Chin – Kenneth Wexler 1990. Children's knowledge of locality conditions in binding as evidence for the modularity of syntax and pragmatics. *Language Acquisition* 1/3:225–295.
- Chomsky, Noam 1981. *Lectures on Government and Binding*. Dordrecht: Foris Publications.
- Conroy, Anastasia – Eri Takahashi – Jeffrey Lidz – Colin Phillips 2009. Equal treatment for all antecedents. How children succeed with Principle B. *Linguistic Inquiry* 40/3:446–486.
- Crain, Stephen – Cecile McKee 1985. Acquisition of structural restrictions on anaphora. In Stephen Berman – Jae-Woong Choe – Joyce McDonough (szerk.) *Proceedings of North East Linguistic Society (NELS) 16*. Amherst: University of Massachusetts, Graduate Linguistic Student Association. 94–110.
- Crain, Stephen – Rosalind Thornton 2000. *Investigations in Universal Grammar. A Guide to Experiments on the Acquisition of Syntax and Semantics*. Cambridge: The MIT Press.
- Czingeráber Márta 1999. *A mondat elemei között fennálló anaforikus viszonyok feldolgozása óvodáskorban, kisiskoláskorban és afáziában*. Szakdolgozat. Szeged: József Attila Tudományegyetem.
- É. Kiss Katalin – Szabolcsi Anna 1992. Grammatikaelméleti bevezető. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 21–79.
- Elbourne, Paul 2005. On the acquisition of Principle B. *Linguistic Inquiry* 36/3:333–365.
- Grodzinsky, Yosef – Tanya Reinhart 1993. The innateness of binding and coreference. *Linguistic Inquiry* 24/1:69–101.
- Hamann, Cornelia 2011. Binding and coreference. Views from child language. In Jill de Villiers – Tom Roeper (szerk.) *Handbook of Generative Approaches to Language Acquisition*. (Studies in Theoretical Psycholinguistics 41). Dordrecht: Springer. 247–290.
- Hartman, Jeremy – Sudo Yasutada – Ken Wexler 2012. Principle B and phonologically reduced pronouns in Child English. Előadás. *Generative Approaches to Language Acquisition-North America (GALANA) 5*. University of Kansas. <http://web.mit.edu/ysudo/www/pdf/GALANA-final.pptx> (2015. 7. 19.).
- Hendriks, Petra – Arina Banga – Jacolien van Rij – Gisi Cannizzaro – John Hoeks 2011. Adults' on-line comprehension of object pronouns in discourse. In Angela Grimm – Anja Müller – Esther Ruigendijk – Cornelia Hamann (szerk.) *Production-Comprehension Asymmetries in Child Language*. (Studies on Language Acquisition [SOLA] 43). Berlin, Boston: De Gruyter. 193–216.
- Hendriks, Petra – Jennifer Spenader 2006. When production precedes comprehension. An optimization approach to the acquisition of pronouns. *Language Acquisition* 13/4:319–348.
- Jakubowicz, Celia 1984. On markedness and binding principles. In Charles Jones – Peter Sells (szerk.) *Proceedings of North East Linguistic Society (NELS) 14*. Amherst: University of Massachusetts, Graduate Linguistic Student Association. 154–182.
- Lely, Heather K. J van der – Linda Stollwerck 1997. Binding theory and grammatical specific language impairment in children. *Cognition* 62/3:245–290.

- McDaniel, Dana – Cecile McKee – Helen Smith Cairns 1998. *Methods for Assessing Children's Syntax*. Cambridge: The MIT Press.
- Pléh Csaba 1998. *A mondatmegértés a magyar nyelvben. Pszicholingvisztikai kísérletek és modellek*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Rákosi, György – Enikő Tóth 2014. The *Pronoun Interpretation Problem* in Hungarian. An overview of current directions in first language acquisition research. *Argumentum* 10:659–674.
- Reinhart, Tanya 2006. *Interface Strategies. Optimal and Costly Computations*. Cambridge: The MIT Press.
- Rijn, Jacolien van – Petra Hendriks – Jennifer Spender – Hedderik van Rijn 2009. Modeling the selective effects of slowed-down speech in pronoun comprehension. In Jean Crawford – Koichi Otaki – Masahiko Takahashi (szerk.) *Proceedings of the 3rd Conference on Generative Approaches to Language Acquisition North America (GALANA 2008)*. Sommerville: Cascadia Press. 291–302.
- Rooryck, Johan – Guido Vanden Wyngaerd 2015. Morphological transparency and the Delay of Principle B Effect. *Lingua* 155. (Reference and Referentiality in Native and Learner Grammars):121–139.
- Spender, Jennifer – Erik-Jan Smits – Petra Hendriks 2009. Coherent discourse solves the pronoun interpretation problem. *Journal of Child Language* 36/1:23–52.
- Villiers, Jill G. de – Jacqueline Cahillane – Emily Altreuter 2006. What can production reveal about Principle B? In Kamil Ud Deen – Jun Nomura – Barbara Schulz – Bonnie D. Schwartz (szerk.) *The Proceedings of the Inaugural Conference on Generative Approaches to Language Acquisition–North America (GALANA)*. (UCONN Occasional Papers in Linguistics 4). Storrs: University of Connecticut. 89–100.
- Wexler, Kenneth – Yu-Chin Chien 1985. The development of lexical anaphors and pronouns. *Papers and Reports on Child Language Development* 24:138–149.

A szerzőkről

Rákosi György a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai intézetének egyetemi docense. Elsősorban a vonzatszerkezet és a névmási rendszerek nyelvtanát kutatja, de foglalkozik nyelvelsajátítással és számítógépes nyelvészettel is.

Elérhetősége: rakosi.gyorgy@arts.unideb.hu

Tóth Enikő a Debreceni Egyetem Angol-Amerikai Intézetének egyetemi adjunktusa. Főbb kutatási területei a mód és a modalitás, a szemantika és a nyelvelsajátítás, valamint a kísérletes pragmatika.

Elérhetősége: toth.eniko@arts.unideb.hu